

Izhodi unutrašnjeg dijaloga u Srbiji i izgledi za sveobuhvatnu normalizaciju

Uvod

Predstavnici Vlade Srbije su potvrdili da je unutrašnji dijalog u Srbiji završen sa sesijom sa civilnim društvom održanom 31. marta 2018. godine. Nakon razmatranja ishoda dijaloga, predsednik Srbije namerava da predstavi svoju platformu za rešavanje spora oko Kosova. Beograd bi trebalo da postigne konačni dogovor sa Prištinom kako bi uspešno završio pregovore o pristupanju EU i konačno se pridružio uniji. Nedavno objavljena Strategija proširenja EU za Zapadni Balkan naglašava da Beograd i Priština moraju potpisati sporazum o sveobuhvatnoj normalizaciji. Takav sporazum je jedan od ključnih ciljeva koji je EU postavila Srbiji. Iz Brisela takođe dolaze jasni signali da su tri pregovaračka poglavlja sa Srbijom od ključne važnosti: 23 i 24 koja se bave vladavinom prava i osnovnim pravima i poglavlje 35 koje se uglavnom bavi Kosovom. Vladajuća elita u Srbiji naglašava da je u interesu Srbije da zatvori kosovski problem, kako bi mogla da se bavi drugim pitanjima. Prema stavovima iz Beograda, sveobuhvatna normalizacija bi za Srbe na Kosovu trebala da obezbedi garancije za održanje obrazovnog sistema i zdravstvene zaštite koju pruža Srbija, kao i da im pruži određeni stepen samouprave.

Ovaj izveštaj sadrži zaključke sa petog po redu okruglog stola CIG-a posvećenom unutrašnjem dijalogu Srbije o Kosovu, koji je održan 11. aprila 2018. u Beogradu. Među učesnicima su bili predstavnici civilnog društva, naučnih ustanova i novinari koji se bave pitanjima vezanim za odnose između Beograda i Prištine. Učesnici su razmotrili opcije za rešavanje kosovskog pitanja koje su ishod unutrašnjeg dijaloga i utvrdili koje od njih bi trebale da budu ozbiljno razmatrane od strane Vlade Srbije i predsednika.

Pokušali smo da budemo što tačniji i uravnoteženi u predstavljanju sadržaja diskusija i tražimo razumevanje učesnika čija izlaganja možda nisu u potpunosti odslikana u ovom kratkom izveštaju, za čiji sadržaj CIG prihvata isključivu odgovornost. Okrugli sto je održan pod Chatham House pravilom. Ovaj izveštaj je izradio saradnik CIG-a u Srbiji Igor Novaković.¹

¹ Izveštaje sa prethodnih okruglih stolova CIG-a na temu unutrašnjeg dijaloga možete naći na cigonline.net.

Opcije koje su proizišle iz unutrašnjeg dijaloga

Posle 21 runde dijaloga, vladina radna grupa je artikulisala jedanaest opcija sa rešavanje pitanja Kosova, koje su proizašle iz debata na skupovima:

1. Reintegracija Kosova u ustavni poredak Srbije;
2. Podela po etničkim linijama ili razmena teritorija;
3. Zamrzavanje konflikta i održanje statusa kvo;
4. Srbija ne priznaje nezavisnost Kosova, ali nastavlja briselski dijalog u cilju pronalaska održivog rešenja;
5. Konfederalizacija Srbije gde Kosovo postaje konfederalna jedinica.
6. Rešavanje ekonomskih pitanja bez političkog rešenja;
7. Zajednica balkanskih naroda;
8. Srbija i Kosovo ulaze u EU istovremeno, dok se pitanje statusa stavlja u drugi plan;
9. Pregovori sa kosovskim Albancima uz pokroviteljstvo međunarodne zajednice – UN, EU – zasnovano na politici nepriznavanja i bez potpisivanja sporazuma;
10. Zajednička država Srba i Albanaca kao kondominijuma Albanije i Srbije;
11. Priznanje nezavisnosti Kosova.

Prema istim informacijama, velika većina učesnika u unutrašnjem dijalogu je bila za treću opciju, odnosno zamrzavanje sukoba i zadržavanje statusa kvo. Završna faza dijaloga je bila pod uticajem incidenta u Severnoj Mitrovici, kada je Kosovska policija uhapsila Marka Đurića, direktora Kancelarije za Kosovo i Metohiju Vlade Srbije. Ostaje nejasno koji će biti naredni koraci vlade Srbije.

Zaključci

1. Incidenti, kao što je hapšenje Marka Đurića u Severnoj Mitrovici 2018. ili voz 2016, usmeravaju dijalog između Beograda i Prištine dalje od ciljeva zbog kojih je započet. Svaki incident predstavlja korak unazad. Stoga, lideri iz Beograda i Prištine u suštini doprinose stvaranju atmosfere konflikta u kojoj sveobuhvatni sporazum o normalizaciji nema smisla. Ova generacija Srba i Albanaca ima priliku da prekine spiralu mržnje i pokuša da izgradi odnose na novoj osnovi. Jedan broj učesnika je istakao je da je sadašnji diskurs, koji je delimično nastao kroz sprovođenje unutrašnjeg dijaloga, daleko od onoga što je predsednik Aleksandar Vučić želeo da postigne sa svojim autorskim članokom objavljenom u dnevniku Blic u leto 2017. godine kada je proces pokrenut.
2. Većina predloga koji proističu iz unutrašnjeg dijaloga ne odražavaju stvarnost. Postoje samo tri opcije sa liste koje su predstavili vladini zvaničnici koji su utemeljeni u realnosti, ali njihova primena bi imala različite posledice: a) zamrzavanje sukoba i održavanje statusa kvo, b) podela po etničkim linijama ili razmena teritorija, i c) priznavanje nezavisnosti Kosova. Neki od učesnika su tvrdili da postoje samo dve realne opcije: sveobuhvatna normalizacija kao ishod trenutnog dijaloga u Briselu ili regresija odnosa i zamrznuti sukob.
3. Nijedna od opcija se ne odnosi na trenutnu implementaciju Briselskog sporazuma iz 2013. godine, koja treba da rezultuje osnivanjem Zajednice/Asocijacije većinski srpskih opština na Kosovu i potpunom normalizacijom odnosa, uključujući i prestanak blokiranja članstva Kosova u Ujedinjenim nacijama i drugim međunarodnim organizacijama.

4. Neki od učesnika su tvrdili da je podela ili razmena teritorija najgora opcija, koja nije ni realna, pre svega zbog mogućeg domino efekta koji bi proizveo u regionu, a i šire u Evropi. Podela takođe može dovesti do egzodusa Srba sa juga Kosova, gde živi većina srpske zajednice. Interes Srba na Kosovu kao celina jeste izbegavanje podele, pošto će se time, u najboljem slučaju, oslabiti položaj srpske zajednice na Kosovu. Osim toga ponovnim pridruživanjem Srbiji, sever bi izgubio sve svoje trenutne privilegije, i građani na severu bi trebali biti upoznati sa tim. Drugi učesnici su pak tvrdili su da je podela dobra jer trajno rešava pitanje Kosova, što je važno u sadašnjem geopolitičkom kontekstu. Međutim, u tom slučaju međunarodna zajednica treba da da garancije i pojača napore kako bi se sprečio domini efekat. Neki tvrde da postoje dve opcije za podelu: Srbija dobija sever u zamenu za priznanje nezavisnosti i stolicu Kosova u UN ili zamena teritorija gde bi Kosovo dobilo delove opština Bujanovac i Preševo zapadno od Koridora 10 (autoput Beograd-Skoplje-Solun).
5. Svi učesnici su se složili da normalizacija neće dovesti do priznanja Kosova od strane Srbije, iako su neki istakli da Srbija neće biti u mogućnosti da pristupi EU bez priznavanja Kosova. Neki su tvrdili da bi priznavanje Kosovo dovelo do istog domino efekta kao i podela. Međutim, u slučaju da Srbija prizna Kosovo, ona mora da osigura primenu prava i ispunjavanje standarda za Srbe na Kosovu. Sa druge strane, i ako Srbija prestane da se suprotstavlja kosovskom članstvu u UN i EU, to ne znači da će Kosovo imati perspektivu članstva u ovim organizacijama. Obnovljena američko-ruska konfrontacija diktira novu međunarodnu dinamiku i prisiljava EU da insistira na bržem procesu normalizacije. Posledice ove konfrontacije mogle bi biti takve da će Rusija nastaviti da se suprotstavlja članstvu Kosova u međunarodnim organizacijama, posebno u UN. Sa druge strane, Španija u periodu post-katalonskog referenduma ne želi da odobri jasnu perspektivu EU za Kosovo.
6. Sveobuhvatni sporazum o normalizaciji odnosa treba da dovede do posebnih odnosa dve vlade, uključujući potpunu slobodu kretanja ljudi, roba i usluga. Međutim, brzina za postizanje sporazuma mogla bi dovesti do pogrešnih rešenja, a period od 18 meseci koji neki članovi međunarodne zajednice pominju kao rok za postizanje takvog sporazuma nije dovoljan. Pravi pristup bi bio da se proces ponovo pokrene kroz realni dijalog između srpskog i društva kosovskih Albanaca u cilju njihovog približavanja. Bez kontakata i saradnje između dva društva ne bi bilo primene sveobuhvatnog sporazuma, čak i ako lideri sami postignu neku vrstu rešenja pošto bi bilo teško „prodati ga javnosti.“
7. Neki od učesnika su izrazili skepsu da će dijalog u Briselu dovesti do sveobuhvatne normalizacije. U ovoj fazi, konstruktivna dvosmislenost stvara više problema nego mogućnosti. Dakle, Beograd vidi normalizaciju kao proces koji bi omogućio Srbima na Kosovu da imaju što više veza sa Srbijom, i koji podrazumeva da neće biti priznanja Kosova od strane Srbije, dok je za kosovske Albance priznanje poslednji korak u procesu normalizacije. Zbog toga Brisel treba da bude eksplicitan u pogledu sadržaja normalizacije odnosa. Učesnici su takođe kritikovali ovaj proces pošto srpsko i kosovsko albansko društvo ne približavaju. Umesto traženja istorijskog sporazuma koji bi pokrio i normalizovao sve sfere života, dijalog stvara prepreke i služi političarima sa obe strane kao poluga za njihov kontinuirani ostanak na vlasti. Treba spomenuti da bi u ovom kontekstu uloga SAD mogla da bude značajna za poboljšanja oko položaja kosovskih Srba, čime bi se Beogradu pružile garancije koje mogu biti od suštinskog značaja za proces. Ova vrsta pomoći bi mogla ozbiljno da unapredi proces sveobuhvatne normalizacije.

Učesnici

Maja Bjeloš, istraživačica

Nikola Burazer, izvršni urednik portala European Western Balkans

Gordana Delić, direktorka, Balkanski fond za demokratiju

Ivan Đurić, programski koordinator, Inicijativa mladih za ljudska prava

Milan Igrutinović, istraživač saradnik, Institut za evropske studije

Verka Jovanović, programski asistent, Forum za etničke odnose

Sonja Licht, predsednica, Beogradski fond za političku izuzetnost

Dušan Milenković, programski koordinator za Zapadni Balkan, Vesminsterska fondacija za demokratiju

Petar Miletić, kolumnista

Milivoje Mihajlović, član UO, Radio Beograd

Zoran Ostojić, novinar

Nataša Petrović, viši programski oficir, Balkanski fond za demokratiju

Marko Savković, programski direktor, Beogradski fond za političku izuzetnost

Filip Stojanović, programski asistent, Centar za istraživanje javnih politika

Stefan Surlić, asistent, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu

Aleksandra Šanjević, programska koordinatorica, Fondacija za otvoreno društvo

Rada Trajković, predsednica, Evropski pokret Srba na Kosovu

Uroš Teodorović, Kancelarija za koordinacione poslove u pregovaračkom procesu sa privremenim institucijama samouprave u Prištini

Slobodan Zečević, naučni savetnik, Institut za evropske studije

Jurg Benz, v.d. zamenika šefa misije, Ambasada Švajcarske u Srbiji

Shpetim Gashi, potpredsednik, Savet za inkluzivno upravljanje

Philippe Guex, ambasador Švajcarske u Srbiji

Igor Novaković, predstavnik u Srbiji, Savet za inkluzivno upravljanje

Alex Roinishvili Grigorev, predsednik, Savet za inkluzivno upravljanje